

Les últimes lletres

A L'OMBRA DELS RECORDS

«Allò que té el nostre destí de personal
i de distint és el que té de semblant
amb el nostre propi record.»

(Eduardo Mellea)

PAIROLÍ, Miquel
El camp de l'Ombra.
Edicions La Campana.
(Col·lecció Toc de Ficció, 11).
Barcelona, 1995, 211 pàgines.

Fins ara Miquel Pairolí s'havia dedicat a l'activitat periodística i la crítica literària. Havia conreat també alguns gèneres de ficció com el conte (*El carrer de la llebre*, *En el fons de la tardor*, una narració publicada al llibre *Tapís*), una obra teatral, *El retrat de Voltaire*, que va merèixer el premi Joan de Santamaria 1994, i un llibre de proses que, sota el títol *Paisatge amb flames*, recull una sèrie de reflexions sobre la realitat immediata i una determinada visió del món presentada en forma de dietari. *El camp de l'Ombra* és la seva primera novel·la i versa sobre el transcurs del temps i els seus efectes sobre les coses i les persones.

Els versos de Georg Trakl que obren el llibre són prou eloqüents: «Oh, que solitari expira el vent de la tarda./ Morent s'inclina la testa en la foscor de l'olivera./ Commou l'esfondrament del llinatge./ Àngel lívid/ El fill entra a la casa buida dels seus pares». En efecte, *El camp de l'Ombra* és la novel·la d'un retorn a les arrels. Alícia accepta la invitació del seu oncle Joan d'anar a passar uns dies a la casa pairal de la seva mare, una vella masia empordanesa on encara viuen Joan i el seu germà Salvi, els dos oncles, ja grans i encara solters, abandonats entre habitacions buides i objectes atrotinats, envoltats d'absències i de silenci. En un últim intent de trobar en aquella neboda l'hereu que no ha tingut, Joan obrirà a Alícia les portes d'un món pretèrit que també és el seu; està obsessionat per la imminent desaparició de la nissaga i vol creure que els Isern encara no s'han extingit del tot, que la seva família no és tan sols un enfilall d'ombres de morts i de fantasmes. I així, de mica en mica, Alícia anirà descobrint les arrels familiars i tot un món de sensacions, de colors i olors, impregnat de sabors agredolços que la trasbalsen i la captiven, i començarà a respirar aquell passat del qual només coneixia fragments dispersos.

Un espai, un temps, unes circumstàncies històriques concretes, una determinada forma de vida que és a punt de desaparèixer, una

estirp familiar que s'estronca i, en definitiva, una vida que s'escola i un món que canvia. Aquests són els ingredients amb els quals s'elabora la novel·la, i els encarregats de focalitzar la història són dos membres (pertanyents a generacions diferents) de la família que la protagonitza: Alícia, la neboda, i el seu oncle Joan.

D'altra banda, l'estructura de l'obra no és lineal sinó que, combinant dues tècniques narratives, es van intercalant capítols en què es plasmen les vivències i les sensacions d'Alícia amb d'altres que recullen les reflexions que Joan ha anat confiant al paper al llarg dels anys, com una mena de confessió muda, amb el to senzill i sincer de les confidències.

I tot plegat té un testimoni: la casa. Perquè en realitat la casa es converteix en mirall i reflex de tot el que va passant, i els objectes que hi ha entre les seves quatre parets configuren una manera de viure i defineixen l'univers dels personatges que s'hi mouen. L'escriptor ha d'aconseguir fer-nos veure, tal com els va veure el seu personatge, tota una sèrie d'utensilis característics d'un temps, detalls aparentment intrascendents. Realment la masia és plena d'objectes que en altre temps van tenir vida però

que ara resten desats en armaris que ningú no obre; alguns han estat allí durant dècades, altres durant centúries... Quan un determinat personatge rememora una sèrie d'objectes menuts, inclosos a l'univers familiar de la casa on va transcórrer la vida de tantes generacions, ens fa reviure les sensacions d'aquells moments. I ara es tracta de tipificar un món i un tipus de vida que desapareix: així, l'estampa dels petits detalls de tants objectes vells, polsosos i atrotinats, com els mobles de la cambra on dormirà Alcía durant la seva estada al mas (pàg. 15-16), o dels escalons que pugen fins a la sala (pàg. 132), on hi ha marcats els dos clots que hi han fet els peus de tantes generacions; la descripció de la cambra de bany (pàg. 93), quan Alcía es despulla davant el mirall (símbol del pas del temps), gastat i vell... o la de la llibreria del despatx (pàg. 96), amb aquella intensa olor de paper vell i els prestatges poblats de volums descolorits pels anys, o la de l'habitació que presència la lenta agonia i la mort de l'oncle Salvi...

Això arriba al paroximse amb la representació de tots els objectes que dormen a les golfes de la masia. Quan Alcía entra en aquelles golfes troba al seu davant la clara imatge que reflecteix el pas del temps sobre les coses, perquè res del que s'agombolava allà pertanyia al present, tot eren objectes abocats a l'oblit, ombres de dies que no tornarien: «...ampolles buides –evocació de festes llunyanes– que ja no tenien cap líquid per contenir, sinó pols i teranyines; abrics arnats, que ja ningú no vestia perquè aquells que un dia els van estrenar, amb il·lusió, eren morts o vells; revistes il·lustrades, de color sèpia, que parlaven de persones que llavors eren a l'apogeu i que ara ja pertanyien de ple a la història o al no res; rentamans antics, amb miralls velats per la pols i els anys; un gramòfon rovellat i un plec de plaques, tangos, sarsueles i rigodons, que no tornarien a concitar l'alegria del ball...» (pàg. 47-48).

Les hores que s'escolen sense que ningú en pari esment són simbolitzades en els rellotges que poblen tota la novel·la: el de l'església del poble, el de la sala de la casa, el rellotge de polsera d'Alcía, o el de butxaca de Salvi (l'últim hereu dels Isern), que a la mort d'aquest passarà a Alcía, com en un darrer intent de prolongar la seva existència...

Però a *El camp de l'Ombra* no només trobem l'esfondrament d'una família rural; paral·lelament hi ha la desaparició d'una determinada manera de viure. Tot al llarg de la novel·la apareixen símbols que anuncien el final d'una etapa: es parla de l'arribada de la llum elèctrica, que va relegar a les golfes canelobres i palmatòries; l'arribada de les màquines modernes arracona les segadores tirades per animals, que temps enrere havien deixat a un costat la falç i la dalla; l'arribada de la televisió que s'endu les hores i els pensaments.

G. Bachelard ja va adonar-se que «les veritables cases del record, les cases a les quals els nostres somnis ens porten, les cases riques d'un onirisme fidel, repugnen la descripció. Descriure-les seria fer-les visitar». A l'obra de Miquel Pairoli tot fa néixer la

sensació d'assistir al bategament d'una cosa viva: a partir de la creació d'un món verbal propi on regna la idea que les paraules que impliquen emoció són més suggerents que les que designen aquesta mateixa emoció (perquè no és tan important parlar de la recança, l'enyorança, la nostàlgia d'unes hores passades com fer sentir aquestes sensacions indefinibles); és evident que la manera com es dibuixen les escenes o l'evocació d'uns objectes aparentment insignificants aconsegueixen de representar un món que es va perdent. Amb la mort dels oncles –primer de Salvi, després de Joan– es trenquen les rodes sobre les quals havia caminat la vida de la família i es precipita la catàlisi: en aquell ambient crepuscular tot es torna gris i es tornarà més gris encara... En tancar-se la novel·la amb la venda de la casa pairal es tanquen simbòlicament les finestres d'un temps on es perden persones i sentiments, les portes de tantes habitacions amaraes de records que s'entaforen per tots els racons i ressonen per tota la casa: és destruït el símbol de totes les generacions que hi han viscut. Finalment el món que representava només viurà en el record de qui el va conèixer i en l'obra del novel·lista que ha sabut rescatarlo de l'oblit i trasplantar-lo al seu univers narratiu.

Lídia Ayats